

Brassai mint philosophus. Irta: *Dr. Gál Kelemen.* (Különlenyomat a Ker. Magvetőből) Kolozsvár. Ajtai K. Albert könyvnyomdája. Nagy Sr. I—V. I—105 l. Ára 80 kr. Brassai élete csaknem százévre terjedt és működése e százév magyar tudományosságán rajta hagyta a nyomait. A modern nyelvektől fölment a szanszkritig, és több nyelvtani munkát irt, a bölcsészetben Kanttól s a jelenkori bölcsészettől India bölcseiig és saját bölcselmet alkotott. A magyar nyelvre „Mondattana“ mindenkorra becses munka. Az oktatásra világos módszert adott. Mivelte a természettudományokat és mennyiségtant. De Brassai mindenképezt bölcsész volt, erős, kritikus ész. A fennebbi munka, mint ilyent rajzolja. A szeretet és bámulat munkája e mű. Írója arra törekedett, hogy Brassai bölcsészeti munkásságát teljes egészében fölmutassa. A mi bölcselmi czikket és könyvet az ő hosszúra terjedt élete alatt irt, mindazt szorgalmasan felkutatja és tanulmányozza, és előtárja e hatalmas szellem gondolatvilágát, melyben tiszta eszmék világítanak elváltozások nélkül. A mit író czélul tűzött ki, sikerült. Könyve nemcsak ismertetése Brassai elveinek, hanem magyarázat arra nézve is, hogy Brassai e százév szellemi mozgalmainak hazánkban irányítója tudott lenni, és hogy eszméi tisztasága és logikai következetessége mint egy categoricus imperativus éreztetete ellenfeleivel az ő erejét. A könyv becsét nagyon emeli, hogy Brassai működésének a külföldi és hazai bölcselmi mozgalmak ismertetésével mindenütt történeti háttért ad.

A pontok, melyek alatt bölcselmi munkásságát méltatja: 1. Aesthetika. 2. Logika. 3. Módszertan. 4. Materialismus. 5. Darwinismus. 6. Pozitívizmus.

Hogy Brassai nemcsak közvetlen tanítványaira gyakorolt befolyást, bizonyosága e könyv is, mert ily nem csekély fáradságot igénylő értékes munkát csakis az iránta való nagy szeretet és tudás hozhatott létre

A halotthanvasztásról. Irta: *Dr. Masznyik Endre,* pozsonyi theol. akad. ig. tanár. Egészségi, gazdasági és különösen zsidó és keresztény vallási szempontból tárgyalja a kérdést. Nem lát semmi okot vallási szempontból se a halotthanvasztás ellen, semmi se utal arra, hogy azt kifogásoljuk, mint a róm. kath. egyház teszi, mely pedig hamvasztatott el tűz által keresztényeket s nem is holtan, hanem elevenen. De különben Masznyik a maga részéről, igen helyesen, a régi jó szokást, a temetkezést pártolja. Az alaposan irt füzet ára 40 fillér.

A Székelykeresztúron tartott „*Zsinati imák és beszédek*“ megjelentek s *Raffaj* Domokos esperesnél Ujszékelyen, az összes unitárius espereseknél, s Udvarhelyen a Bctegh Pál nyomdájában 25 kr-ért kaphatók.

KÜLÖNFÉLEK.

A budapesti unitárius egyházközségben Főt. Ferencz József püspök ur, oct. 1-én, beiktatta az új papot, Józán Miklóst, elébb torozkói lelkészt, ki az angol unitáriusok akadémiáján is tanult. A püspök hatásos beszédben szólt a lelkész és gyülekezet kötelességeiről. Mire a lelkész megtartotta beköszöntő beszédét, melyet a hívek nagy figyelem-

mel és érdeklődéssel hallgattak. Az unitáriusok általán a protestans értelmiségre a vallásosság gyakorlásában a példaadás szép és nemes feladat. A budapesti unitárius egyházköztség művelt hívei ennek teljes tudatában vannak. Hisszük, hogy ennek meg is lesz a kívánt áldása a gyülekezet életében.

Az unitarismus jelentősége. Amerikában az unitáriusok ez őszőn gyűlést tartottak Washingtonban. Ez alkalomból az unitarismus jelentőségére nézve a következő sorokat olvassuk: „Az unitárius egyház és irodalma a lefolyt hetvenöt év alatt, erről még ellenségeink is tanuszkodnak, többet tett, mint bármely vallási testület arra nézve, hogy a szabadságot biztosítsa, hogy az emberek lelkéből az oknélküli félelmet elűzze, hogy a bűnért való elégtételt minden emberre nézve lehetővé tegye, nem egy más lénynek áldozata által, hanem az embernek saját lelki áldozata által. Hogy ha az a hatalmas protestatio, melyet az Isten tiszteletére és az ember méltóságára a lefolyt idő alatt tettek, visszavonatnék és az unitárius egyház létezni megszűnne, ismét felemelkednének a válaszfalak a többi egyházak körül. Még az orthodox congregationalis egyházban is, a mely pedig kétségtelenül aránylag szabadelvű, ismét teher lenne az „eretneknek“ élete. A püspöki egyház ajtói is mindjárt bezáratnának egy szabadelvű püspök előtt, ha nem lehetne rámutatni azoknak a példájára, kiknek élete a mellett tesz bizonyosságot, hogy a vallásban az új út nem veszedelmet, hanem jót hoz, hogy azok, a kik cselekszik az Isten akaratját, meg fogják ismerni a tant is“.

Iskolaépítés. Rombolják a falakat. Némelyik mállik, könnyű munkát ad. Más ellentáll a bontó eszköznek, szilárdságát az idő még nem emésztette meg, haragjában porzik, de a gyors kezeknek végre is engedni kénytelen. Hadd hulljanak a falak, hadd nyíljon a tér. Új, diszes épület emelkedik a helyükbe: az *unitáriusok főiskolája*. Ferencz József püspök oly mérvű államsegélyt eszközölt s az unitárius egyház központi tanácsa oly összeget szavazott meg, hogy a főiskolai épület díszére lesz a városnak.

Szerencsés megoldást nyert az egyházköztség leányiskolájának az elhelyezése is. Az egyházköztség leányiskolája a főiskolától északra lesz, jó helyen, szembe a város Fröbel-iskolájával.

Az angol unitáriusok theol. akadémiáján Estlin Joseph Carpenter helyébe, ki huszonhárom évi működés után a felügyelő bizottság és volt tanítványainak elismerésétől kísérve az ó-szövetségi irodalom tanszékéről visszavonult, W. E. Addis lépett. Az új tanár ez akadémiái év kezdetén figyelmet keltő értekezéssel foglalta el tanszékét. „Az igaz ismeret mindig határozott, tiszta“, mondotta. „A valódi tudóstartózkodik az oly szavak használatától, melyeket alaposan nem ért. Ő megelégszik, ha keveset tud, de azt jól tudja. Függetlenül gondolkodik, de szerény“. Azután főkép a nyelvek ismeretéről szólott, mi szükséges arra, hogy a tanulmányozandó műveket megértsék. „A tanulókra nézve a tanulmányozás elhanyagolása a kötelesség elhagyása. Hogy ha nem gondolnak könyveikkel, önmagukat csalják meg“.

Statistika. Magyarországon 1898-ban kötött vegyesházasság közül (a római katolikusok és görög katolikusok között kötött 2143 házasság nincsen beszámítva) 2964 esetben jött létre megegyezés a születendő gyermekek vallására nézve. A 2964 megegyezés közül 1856 kedvezett a katolikus félnek, 120 a görög katolikusoknak, 72 a görög keletieknek, 272 az ágostai evangélikusnak, 620 a reformátusnak, 4 az unitáriusnak, 18 a zsidónak, 2 egyéb vallásuaknak. Ebből a katolikus egyház tiszta nyeresége 563, némi nyeresége van a görög-katolikus vallásnak, a többiek mind veszettek, legtöbbit a protestáns felekezetek. A felekezetből való kilépések száma 1898-ban 2520 volt, 2415-tel kevesebb mint 1897-ben, és 1470-nel kevesebb, mint 1896-ban: ebből a 2520-ból 1004 esik a protestáns felekezetekre, katolikusosságra a kilépetteknek csak $\frac{1}{5}$ része esik. Hány polgári kötést követte 1898-ban a frigynek egyházi megáldása? 1898-ban 9291 polgári kötés nem kötött meg a templomban, azaz 134541 polgári kötésnek 7 százaléka. Az egy valláson levő párok közül beírta a polgári kötéssel: 822 római katolikus, 178 görög katolikus, 1097 görög keleti, 138 ágostai evangélikus, 799 református, 17 unitárius, 2653 zsidó, 8 „egyéb vallású”, 25 felekezetlen. Vegyes pár nem ment a templomba: a római katolikusoknál (a hol tudniillik a menyasszony római katolikus) 2187, a görög katolikusoknál 633, a görög keletieknél 246, az ágostai evangélikusoknál 63, a reformátusoknál 30, az unitáriusoknál 56, a zsidóknál (ezek a zsidó-keresztény házások) 339, egyéb vallásuaknál 6, a felekezetleneknél (hol az egyik fél valamelyik bevett váláshoz tartozik) 4. Százalékokban ez annyit tesz, hogy a tisztán római katolikusok között létrejött polgári kötéseknek 2·9%-a, a vegyes kötéseknek 87·8%-a, a tiszta görög-katolikus polgári kötéseknek 1·6%-a, a vegyeseknek 65·1%-a, a tiszta görög-keleti kötéseknek 7·8 százaléka, a vegyeseknek 55·1 százaléka, a tiszta ágostai kötéseknek 1·6%-a, a vegyeseknek 52·5%-a, a tiszta református kötéseknek 5·1%-a, a vegyeseknek 51·9%-a a tiszta unitárius kötéseknek 7%-a, a vegyeseknek 64·4%-a, a tiszta zsidó kötéseknek 32·7%-a, a zsidó-keresztényeknek 100%-a nem részesült egyházi áldásban.

Darkó Sándor, volt unitárius esperes, jánosfalvi pap forradalmi szerepléséről Vas István h.-szentpéteri lelkész ezeket írja: „Több csatában küzdött, mint őrmester az édes haza szabadságáért. A Brassó melletti és segesvári csatákban Bem vitéz tábornok vezetése alatt. Midőn a magyar tábor Héjjasfalvára megérkezett, itt a legénység egy kis pihenőt tartott, a kapuk elébe kirakott vízből szomját enyhítette. Egyszer csak látja Petőfit ott sétálni oldalán kis bőrtáskával, azonnal rágyújtott egy már jól ismert csatadalára: „Vérzik a föld lábam alatt” és a legénység hangosan énekelte tovább. Petőfi erre hozzálépett, kezét szoritott vele s így szólt: „ma bételik”, s azzal elörement. Még csak egyszer látta a lánglelkű költőt, midőn Fejéregyházán kívül Bem kíséretében az ágyuk mellett lovagolt a csata megkezdése előtt. Ha Petőfi a balszárny menekülési útját választja, ekkor menekült volna a halál körmei közül, mert ez nem részesült oly heves támadásban, mint a

jobb szárny, hol Bem tábornok vezényelt, de Petőfi tőle nem távozott, élet vagy halál várt legyen reá! S fájdalom, az utolsó következett be.

Vallási tüntetés Mária-kegyképpel. Szegény názárethi Mária gondolhattál-e valaha arra, hogy neked egykor még kegyképeid is lesznek? Nem, a te egyszerű, tiszta lelkedben ily sejtlem nem keletkezhetett, s idvezült lelkednek is, bár most nem homályos tükör által látsz, érthetetlen beszéd ez, bár annyiszor ismételd: kegykép, kegykép . . . Gondolhattál-e arra, hogy a kegyképeknek még jubileumot is fognak tartani? Az Úrnak 1899-ik esztendejében oct. 26-án kolozsvárt, Gróf Majláth Gusztáv erdélyi róm. kath. püspök elébb mikolai, most kolozsvári piarista-templomi képeddel jubileumot és vallási tüntetést rendezett. Körmenetben diszruhába öltözve vitték körül képedet. Mária lelke érted-e ezt? kinek fiad a Mennyei Atya imádását tanította. Hát ti a körmenet részesei, mivelte róm. katolikuskok tudjátok-e, hogy e részvétellel mit cselekedtetek?! Mit szól ehhez a tudomány, melyet az egyetemi katedrákon hirdettek, a felvilágosultság, a melylyel ti előhaladásról beszéltek?!!

Gyász hírek: Aranyos-rákosi *Csipkés Farkas*, torozkói ny. szolgabíró, egyház-tanácsos oct. 7-én élete 46. évében hosszas szenvedés után megszűnt élni. Halálát neje, szül. Kriza Judith s fia Gál Miklós papnövendék, gyászolják elsősorban. — Székely Mózes kir. alerdő-felügyelő és családja értekeny veszteséget szenvedett apóssa telekesi *Ebergényi Mózes*, verespataki föld- és bánya birtokos, bánya-igazgató, volt országgyűlési képviselő oct. 7-én 69. éves korában történt elhunytában. — Lászlóczki Péter kolozsvári polgár oct. 23-án elvesztette szívének nagy fájdalmára szeretett nejét, szül. *Könya Gizellát*.

ARANYKÖNYV.

Az „Ezredéves Emlékalap“-ra tett kegyes adományok.

(Tizennyolczadik közlemény.)

235. Az eddigi adományok $\frac{1}{2}$ évi kamatjában	55 frt 24 kr.
236. Torozkay Venczel földbirtokos, Guraszáda	5 „ — kr.
237. Józan Miklós gyűjtőivén Torozkóról: az egyház- község 10 frt; id. Kelemen Ferencz, Vernes József, Botár János sz., Botár Andor, Vernes János Kőházi, Simon Miklós belső, Pál Ferencz ács, Tamás Simon, Vernes István, ifj. Vernes János, Buzogány Elek, Weres István, Bartók Simon, Józan Miklós, Kerekes F. és István, Lakatos Miklós, Czupor Ferencz, Asztalos Gábor, Tódor Mózes, Simon József, Erdély Elek, Balogh György, Botár István, Tamás Andor, Vernes Ferencz 1—1 frt; Kriza István, Botár János 2—2 frt; Kelemen István 1 frt 50 kr. Todor András, Botár Ferencz, Székely János, ifj. Csipkés Albert, Demény József, Tangel József, Leb Adólf 50—50 kr., Czupor	